

Mirjana O. Marinković*

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

DOPRINOS OMERA SEJFETINA STANDARDIZACIJI TURSKOG JEZIKA[‡]

Pregledni naučni rad
UDC 811.511.161'26Sejfetin O.
<https://doi.org/10.18485/kkonline.2017.8.8.6>

Rad istražuje stavove turskog književnika Omera Sejfetina (1884-1920) o standardizaciji turskog jezika koja je bila od najvećeg nacionalnog i kulturnog značaja za tursku naciju početkom 20. veka. Omer Sejfetin je jedan od utemeljivača turske kratke pripovetke, istaknuti predstavnik epohe nacionalne književnosti (1911-1923), borac za „novi jezik“, tj. turski jezik očišćen od nanosa arapskih i persijskih konstrukcija i leksike koji je u osnovi govorni i svima razumljiv turski jezik. Omer Sejfetin zauzima istaknuto mesto kao pripovedač koji je izborom tema, porukama i nadasve jednostavnim jezikom uticao na buđenje turske nacionalne svesti, ukazivao na moralne vrednosti i težio afirmaciji nacionalnih ideala. Pored pripovedaka, veoma važan deo njegovog stvaralaštva čine brojni eseji i novinski tekstovi posvećeni jezičkim pitanjima. Uprkos mladosti, Omer Sejfetin pokazuje veliku erudiciju i jezičku kompetenciju koje uz ubedljiv i tečan stil čine njegove napise zanimljivim i inspirativnim izvorom za istraživanje puteva i stranputica novije istorije turskog jezika. Duboko svestan da „svaki narod živi u svom jeziku“, Omer Sejfetin se zalagao za temeljnu jezičku reformu, odbacivanje elitnog, izveštačenog i neprirodnog tzv. osmanskog turskog jezika i uspostavljanje istanbulskog turskog govora kao standarda koji je razumljiv celokupnom turskom svetu od Bosfora do Kine.

Cljučne reči: Omer Sejfetin, standardizacija turskog jezika, nacionalna svest, jezički purizam.

1. Uvod

Da bi se shvatila veličina pregnuća Omera Sejfetina treba razumeti duhovne i jezičke prilike koje su vladale vekovima u istoriji Turaka. Sa primanjem islama i uključivanjem u islamski civilizacijski krug u 10. veku, Turci su delimično odbacili do tada rasprostranjeno ujugursko pismo i prihvatili arapsko, a sa njim i arapski jezik kao sredstvo komunikacije razvijenije i zrelije kulture. Turci su ubrzo postali opčinjeni i blistavim stihovima persijskih pesnika, tako da je za kratko vreme jezik administracije Turaka Seldžuka u Anadoliji u 13. veku postao arapski, a jezik

* Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija, e-mail: mirjana.marinkovic65@gmail.com

[‡] Ovaj rad predstavlja proširen tekst izlaganja pod naslovom „Filološki rad Omera Sejfetina“ kojeg smo podneli na Međunarodnom naučnom skupu „Filologija kulture“ održanom od 9. do 11. juna 2016. godine na Filološkom fakultetu u Beogradu.

književnosti persijski. Turski jezik govorio se u narodu i među pripadnicima derviških redova. Ovakva situacija potrajala je do 1277. godine kada je Mehmed-beg iz dinastije Karamanida neposredno po osvajanju seldžučke prestonice Konje izdao istorijski ferman koji je nalagao da se od tada ni u najvišoj administraciji ni na javnim skupovima i mestima neće koristiti nijedan drugi jezik osim turskog (Marinković, 2012: 113). Ipak, ovo nije značilo dugoročniju pobjedu turskog jezika. U atmosferi arapske i persijske kulturne superiornosti, Turci nisu uspevali da se oslobode pritiska arapskog i persijskog jezika, tako da je turski postajao sve izloženiji „najezi“ arapskih i persijskih reči i konstrukcija. Na taj način stvoren je tzv. osmanski jezik izrazito hibridne strukture u kojem je po trećina leksičkog fonda pripadala arapskom, persijskom i turskom.³ Faza osmanskog turskog jezika trajala je od 15. do početka 20. veka. Na tom i takvom jeziku stvorena je bogata književnost – poezija, proza, naučna dela, putopisi, memoari. Ta je književnost, međutim, bila izrazito elitistička, negovana na dvorovima, pašinskim konacima, u verskim školama – medresama, običnom svetu nedostupna i nerazumljiva upravo zbog jezika na kojem je bila napisana, a kojim se nije govorilo i koji je Omer Sejfetin nazivao „dvorskim“ („Enderunca“).

Naporedo sa njom, turski narod je negovao književnost na narodnom jeziku. Sačuvano je i zapisano mnoštvo pesama, priča, bajki, poslovice, zagonetki i drugih oblika narodnog stvaralaštva u kojima je očuvan izvorni narodni turski jezik u koji je ušao zanemarljiv korpus arapskih i persijskih pozajmljenica. Zato će ta riznica turskog narodnog genija biti osnova za sve nacionalne projekte i standardizaciju turskog jezika u 20. veku.

Inicijative da se jezik oslobodi stranih elemenata postale su snažne u drugoj polovini 19. veka kada su pisci i intelektualci (Ibrahim Šinasi, Namik Kemal, Ahmet Midhat) uviđali da se društvene promene, modernizacija i evropeizacija ne mogu sprovesti ako se društvu ne obrate njemu razumljivim jezikom. Iako su težili jezičkoj jednostavnosti, ipak većina nije uspevala da se oslobodi osmanskog jezičkog balasta i u tome su bili na meti bespoštedne kritike Omera Sejfetina.

³ Mnogi autoriteti u oblasti jezika i istoriografije smatraju da je naziv osmanski jezik pogrešan jer se vezuje za dinastiju Osmanlija. Iako je bio preplavljen pozajmljenicama, reč je o jednoj, doduše dugotrajnoj, fazi turskog jezika, pa bi bilo najispravnije nazvati je fazom osmanskog turskog jezika.

2. Ideologija osmanizma

Političku klimu u vreme kada je Omer Sejfetin živeo i radio diktirale su ideologija osmanizma, a kasnije panturkizma i turkizma. Osmanizam je bio sveobuhvatni državni projekat kojim se težilo prevazilaženju etničkih i verskih razlika u imperiji. Milorad Ekmečić je pisao da se radilo „o prvom sistematizovanom pokretu stvaranja `sintetičke nacije` na Balkanu, uz pomoć mehanizma `Nation-Building Process`, koji je u to vreme stajao na raspolaganju. Oslanjali su se na načelo pripadnosti čoveka teritoriju na kome živi, a ne jeziku i tradiciji posebnog identiteta“ (Ekmečić, 1997: 41). Iako su turski reformatori, mladoturci, isprva u osmanizmu videli rešenje, takva ideologija je bila zakasnela i neprivlačna za većinu nemuslimanskih zajednica, zbog čega su mladoturci zamenili prvobitni osmanski entuzijazam turskim nacionalizmom (Shaw, 1977: 301).⁴

To je i razlog zbog čega su Turci bili poslednji etnički element u Osmanskoj imperiji koji je stekao svest o nacionalnoj pripadnosti. Multietnički i kosmopolitski duh osmanske države gajio je čak prezir prema „grubom Turčinu“ kao oličenju neotesanog i neukog Anadolca.⁵ U turskoj historiografiji prevladava stav da je turski identitet nastao kao reakcija na politiku Evrope prema Osmanskoj imperiji, a posebno na balkanski nacionalizam u epohi balkanskih ratova (Şengül, s. a.), kada je konačno postalo jasno da je „osmanizam rođen kao mrtvorođenče u svetu buđenja nacionalne svesti“ (Ортајли, 2004: 132) .

3. Životni put Omera Sejfetina

Životni put i vojnička karijera Omera Sejfetina neobično su važni za njegovo pisanje i stavove o turskoj naciji i njenom jeziku. Kao turski oficir uzeo je učešća u borbi protiv komitskog pokreta u Makedoniji (1908-1910) i u Prvom balkanskom ratu, kada je zarobljen za vreme opsade Janje. Od 1913. napustio je armiju i potpuno se posvetio književnom radu do prerane smrti 1920. godine (Marinković, 2017: 98-100). Suočavanje sa balkanskim nacionalizmom i mržnjom prema Turcima probudili su u njemu iskru uspavanog turskog nacionalnog osećanja. Posvetio je tome više pripovedaka kojima se proslavio (Marinković, 2013). U nedavno objavljenim *Uspomenama iz Balkanskog rata (Balkan Harbi Hatıraları)* Omer Sejfetin je izneo ne samo tragične prilike u kojima se nalazila turska vojska, već potpuno

⁴ Izuzetak predstavlja Šemsedin Sami (Frašeri) (1850-1904) koji je iako istaknuti albanski intelektualac i patriota koji se osećao i kao Albanac i kao Osmanlija (Ортајли, 2004: 200).

⁵ U tradicionalnom turskom lutkarskom narodnom pozorištu Karadoz Turčin je predstavljen kao lik koji govori „jednostavnim, grubim jezikom“ (Aykut, 2017: 72)

odsustvo idejne orijentacije: „Mi zapravo i nismo vojska, u nama u stvari nema inteligencije i discipline neophodne za vojnu službu. U nama u stvari nema nikakvog ideala, osećanja za otadžbinu, konačno, **mi nemamo jezik... Više od polovine čete ne zna turski.**“ (Podvukla M. M.) (Seyfettin, 2011: 132).

Sejfetin se posle službe u borbi sa makedonskim komitama našao u Solunu, sedištu okupljanja napredne turske inteligencije u kojoj je izdavano više časopisa i listova koji su od mladoturske revolucije 1908. godine odisali turskim kulturnim nacionalizmom uz podršku mladoturske partije Komitet ujedinjenja i progresa (İttihat ve Terakki Cemiyeti). Turski intelektualci tog vremena predvođeni Zijom Gokalpom, piscem, sociologom i glavnim ideologom mladoturske partije, aktivno su radili na buđenju turske nacionalne svesti.⁶ Nakon Prvog balkanskog rata i teškog poraza Osmanske imperije, ovaj pokret poprima naglašen politički karakter (Akyüz, 1995: 165).

Omer Sejfetin će u Solunu, zajedno sa Alijem Džanipom, Zijom Gokalpom i drugima započeti borbu za nacionalni jezik i književnost. Pre nego što se upoznao sa Zijom Gokalpom, zatražio je podršku pisca Alija Džanipa, kome je u pismu od 28. januara 1911. otkrio da se gnuša turske književnosti, a još više njenog jezika. „Taj jezik će očistiti vreme i svestan napor [...] Ja u tome ne mogu uspeti sam. Dođite, gospodine Džanipe, da napravimo revoluciju u književnosti i jeziku! Ah, velika ideja iziskuje trud i istrajnost.“ (Sazyek, 2012: 118-119). Podrška Alija Džanipa, kasnije Zije Gokalpa i drugih ulila mu je snagu da počne da piše članke za više časopisa, kao što su *Genç Kalemler (Mlada pera)*, *Türk Yurdu (Turska otadžbina)*, *Milli Talim ve Terbiye Mecmuası (Časopis za nacionalno obrazovanje i vaspitanje)*, *Türk Sözü (Turska reč)*, *Yirminci Asırda Zekâ (Inteligencija u dvadesetom veku)*, *İnci (Biser)* i novina *İkdam (Trud)*, *Tanin (Odjek)*, *İfham (Saopštenje)*. Sve tekstove Omera Sejfetina pisane na jezičke teme sakupio je i objavio u posebnoj knjizi Muzafer Ujguner (Seyfettin, 1989).

⁶ Zija Gokalp (1876-1924) je pisac, politički i javni delatnik, utemeljivač turske sociologije i glavni propagator najpre ideologije „panturkizma“, koja je težila kulturnom i etničkom okupljanju svih etnički srodnih turkijskih ili turanskih naroda koji su imali poreklo iz Centralne Arzije, da bi potom tu ideologiju sveo na „turkizam“ ograničivši se na teritoriju današnje Turske. Zija Gokalp se zalagao za sintezu turskog nacionalnog bića koje pripada islamskoj zajednici ali i zapadnoj civilizaciji. Čitava njegov spisateljski opus bio je usmeren na političko i duhovno uzdizanje turske nacije koje je programski uobličio u delu *Türkçülüğün Esasları (Principi turkizma)* (1923).

4. Nacionalna književnost iziskuje nacionalni jezik

Omer Sejfetin je 11. aprila 1911. godine u časopisu *Genç Kalemler (Mlada pera)* objavio istorijski članak *Novi jezik (Yeni Lisan)* koji predstavlja ne samo njegov program za standardizaciju turskog jezika već i ubedljivo artikulisan stav cele generacije pisaca Nacionalne književnosti (1911-1923) koja je stvarala pod geslom „Ka narodu“⁷ (Seyfettin, 1989: 20-32). Time je započet pokret *Novi jezik* koji predstavlja prvi avangardni pokret u turskoj književnosti i koji je, premda prevashodno zaokupljen jezičkim pitanjem, promovisao novo shvatanje turske književnosti sa nacionalnim predznakom koje će dominirati tokom prvih petnaestak godina od stvaranja Republike Turske 1923. sve do pesničkog pokreta *Garip (Čudno)* četrdesetih godina 20. veka (Sazyek, 2012).

Posle tog programskog teksta, Omer Sejfetin je objavio niz rasprava i napisao posvećenih ne samo problemima turskog jezika već i turske nacije, njenog identiteta, književnosti i kulture, duboko uveren da „svaki narod živi u svom jeziku“ i da se „nacije i književnosti uvek rađaju iz jezika“ (Seyfettin, 1989: 116). Njegove rasprave odišu strašću, energijom, duhovitošću i entuzijazmom za utemeljenjem istinskog turskog nacionalnog jezika kao stožera turskog nacionalnog bića. U istom časopisu, Sejfetin je objavio pripovetku *Bahar ve Kelebekler (Proleće i leptiri)* uz koju je u časopisu stajala beleška da je napisana „novim jezikom“. Pripovetka je napisana u istom duhu kao i članak *Novi jezik*, tj. zastupala je novo viđenje života čiji je cilj bio stvaranje savremenog nacionalnog jezika, književnosti i kulture (Halman et al., 2006: 221). Omer Sejfetin je svoje jezičke stavove ugradio i u svoj pripovedački opus, tako da su mu pripovetke dosledno pisane čistim turskim jezikom.

Na samom početku teksta *Novi jezik*, Sejfetin ističe da su se Turci doselili u Anadoliju iz Azije i da su ih književnosti „naučili Arapi i Persijanci“. Iako nije smatrao da je upliv arapskih i persijskih reči naštetio turskom jeziku, Sejfetin je uviđao da su ovi istočni jezici odigrali dublju i maligniju ulogu; oni su nametnuli književnost, umetnost, estetiku, persijske pesničke forme, čime je „turski izgubio ravnotežu“. Ipak, isticao je da je turski očuvao svoju morfologiju i sintaksu, glagole i nezavisnost glagolskih načina. „Upravo nam ta nezavisnost danas uliva nadu u vraćanje turskog jezika svojoj negdašnjoj čistoti i prirodnosti“, pisao je Sejfetin.

Pišući o turskoj književnosti, uviđao je da u njenoj istoriji postoje samo dva razdoblja, oba imitatorska po karakteru: 1) razdoblje književnosti okrenute Istoku, tj

⁷ Ujedno, to je i naziv časopisa (tur. *Halka Dođru*) čija je težnja bila da se „spusti na nivo naroda“ (Akyüz, 1995: 166).

Iranu i 2) razdoblje književnosti okrenute Zapadu, tj. Francuskoj.⁸ Prvo je obeležilo duge vekove Osmanske imperije u kojoj se imitirala persijska poezija. Drugo je nastalo u drugoj polovini 19. veka u eri okretanja Zapadu i prihvatanja evropskih normi i vrednosti u većini oblasti života, kada je francuska književnost bila uzor za turske pisce. Osnovno obeležje književnosti okrenute Istoku je izveštačenost. Arapi su zahvaljujući beduinskoj tradiciji „mogli da se vole sa ženama“, dok je Turke od žena razdvojio „građanski islamizam“. Tako su „u nedostatku istinske ljubavi, pesnici počeli da vode ljubav sa svojim uobraženjima“ (Seyfettin, 1989: 22). Jezik te stare ili divanske književnosti, lišene nacionalnih osećanja i daleke od realnosti, bio je u većoj suprotnosti sa turskim nego kineski! (Seyfettin, 1989: 127)

Ništa manje kritičan nije bio ni prema književnosti okrenutoj Zapadu, jer ni njeni pripadnici nisu promenili ništa od rđavih osobina starog jezika. Jedino su umesto starih pesničkih formi pisali „izveštačene sonete“ i „stvorili neukusnu, plagiranu `salonsku književnost` još besmisleniju od pređašnje“ (Seyfettin, 1989: 23). Isto je po Sejfetinovu mišljenju važno i za njegove savremenike koji su samo ponavljali neiskrena dela svojih prethodnika.

Za stvaranje nove, nacionalne turske književnosti prevashodno je neophodan novi jezik, pisao je Sejfetin u istom članku. Stari jezik je oboleo, a „njegove bolesti su nepotrebna strana pravila“ zbog kojih taj jezik niko ne razume. Iz tog razloga se „u državi od trideset miliona stanovnika ne može prodati trideset hiljada primeraka najvećih i najpoznatijih novina, a tiraž najsarvšenije i najkorisnije knjige retko premašuje hiljadu primeraka“ (Seyfettin, 1989: 25). Zašto je turska elita prigrlila strane jezičke konstrukcije? Sejfetin tvrdi da one nisu bile potrebne turskom jeziku i da su služile samo za ukras (Seyfettin, 1989: 26).

U tekstu *Dvorski jezik protiv turskog (Türkçeye karşı Enderunca)* Omer Sejfetin se pita „za koga se pravi literatura na jeziku kojim niko ne govori.“ Primećivao je da stihove opterećene arapskim i persijskim konstrukcijama ne bi razumeli ni sami Arapi i Persijanci, a kamoli Turci kojima je „dvorski jezik“ potpuno nepoznat (Seyfettin, 1989: 66-67). Po njegovom mišljenju, „opstajanje tog dvorskog jezika bez nacije jeste stvar inata“ (Seyfettin, 1989: 67).

Taj „dvorski“ ili „sholastički“ jezik, kako ga je takođe nazivao, jeste tzv. osmanski jezik, koji za Sejfetina, ali i za mnoge druge pisce i intelektualce ne postoji jer nije jezik u živoj upotrebi (Seyfettin, 1989: 77). Kritikovao je turske književnike

⁸ Očigledno je da Omer Sejfetin razmatra samo umetničku, a ne narodnu književnost.

Zija-pašu, Namika Kemala, Mualima Nadžija, Abdulhaka Hamida Tarhana, Redžaizade Mahmuda Ekrema koji su smatrali da je jezik državna a ne nacionalna institucija. Omer Sejfetin se priklanjao modernom poimanju nacije kao zajednice jezika i zato je pisao: „Osmanizam je država. Turkstvo je nacionalnost“, budući da ne postoji narod pod imenom Osmanlije. Kao što Arapi koji žive na teritoriji Osmanske imperije ne govore osmanskim nego arapskim jezikom, tako i Turci u Anadoliji ne govore osmanskim već turskim jezikom (Seyfettin, 1989: 91). S druge strane, bio je svestan da sami Turci, kojima je u glavi osmanizam, poriču sopstveni nacionalni identitet ubedeći da postoji osmanski a ne turski jezik, da je osmanski mešani dijalekat u kojem postoje arapska i persijska pravila i da onaj ko ne zna arapski i persijski ne može da čita i piše na osmanskome (Seyfettin, 1989: 109).

Omer Sejfetin je u nekoliko tekstova naglašavao da na svetu ne postoji mešani jezik i kritikovao stavove nekih autora koji su tvrdili suprotno. Bio je ubedljiv u tvrdnji da pravila jednog jezika ne mogu da prelaze u drugi i da se ne može stvoriti jedna gramatika od gramatika različitih naroda. To znači da pravila i konstrukcije arapskog i persijskog jezika nikada nisu mogli da postanu deo „prirodnog turskog jezika“ („Doğal Türkçe“). „Ne može se zamisliti jedan indoevropski jezik čija je gramatika delom slovenska, a delom latinska“, pisao je Sejfetin (Seyfettin, 1989: 107).

Postojanje dva jezika – „dvorskog“ i „prirodnog“ – iznedrilo je dualizam u svesti, kulturi i mišljenju. S jedne strane, negovana je visoka kultura „dvorskog“ jezika koja je bila sama sebi svrha, lišena uloge da doprinosi kulturnom nivou nacije, a sa druge, i sami ljudi od pera i državna administracija koja je bila primorana da koristi „dvorski“ jezik u svakodnevnom govoru služili su se „prirodnim jezikom“. Omer Sejfetin je stoga postavljao pitanje zašto pisci ne pišu onako kako misle. U članku *Glavne razlike između sholastičkog i prirodnog jezika (İskolastik Lisanla Tabii Lisan Arasında Başlıca Farklar)*, pozabavio se tim fenomenom primećujući da klasični pisci pišu na turskom kada su iskreni, budući da se u njihovim delima može naići na stihove ispisane jednostavnim i prirodnim jezikom. „Ali kada posegnu za umetnošću, poezijom, odmah menjaju jezik. Kao da se trude da prave vez od nedokučivih konstrukcija“ (Seyfettin, 1989: 147). U tom smislu, nije štedito ni istaknute pesnike, svoje savremenike, poput Tefrika Fikreta i Dženaba Šahabedina, tvrdeći da su napisali takve stihove u kojima nema nijedne turske reči, što je potvrda njegovog

stava da „ko god je od Turaka bio učen, on se odvojio od svoje nacije i naroda“ (Seyfettin, 1989: 144, 55).⁹

U tekstu *O turskom jeziku (Türkçeye Dair)* Omer Sejfetin se pozabavio jezičkim greškama koje prave čak i najveći turski pesnici, ističući da je to jedinstven slučaj u svetu, jer čak i „Zulu, divlja afrička plemena bez greške govore maternji jezik“ (Seyfettin, 1989: 100). Naveo je niz primera upotrebe nepotrebnih jezičkih ukrasa, gomilanja stranih reči i pokazao da se iste misli sasvim ispravno i jednostavno mogu izraziti na „prirodnom turskom jeziku“. Kritike nije štedito ni pesničke velikane 19. veka, poput Abdulhaka Hamida Tarhana za koga je zabeležio da je pisao za 1% Turaka koji su bili u stanju da razumeju njegovu poeziju. Zato je ponavljao da će prelaz na „prirodni turski jezik“ omogućiti piscima i umeticima da svoj talenat i genijalnost pokažu većini naroda a ne šaćici književnika.

5. Put ka uspostavljanju nacionalnog književnog jezika

Baveći se zamršenom jezičkom situacijom kod Turaka, Omer Sejfetin nije ostajao samo na kritici, već je predlagao sasvim jasna, trezvena i realna rešenja. U tome je svakako imao oslonac u Ziji Gokalpu koji je kao prvi turski sociolog i ideolog turskog nacionalizma posvećivao pažnju jezičkom pitanju kao jednom od najvažnijih u procesima formiranja turske nacije (Kabaklı, 1969: 44-70, 408-411).

Rešenje za turski jezički problem Omer Sejfetin je video u jedinstvu pisanog i govornog jezika, za šta je osnovu trebalo da da istanbulski turski govor koji je smatrao najprirodnijim. U članku *Koji je to istanbulski turski jezik (İstanbul Türkçesi Hangisidir?)* naglasio je na samom početku da se Turci od Anadolije, preko Azerbejdžana i Kavkaza do Turkeстана lako mogu razumeti i da im nikakav prevodilac nije potreban, iako postoje lokalna narečja, kao kod svakog drugog jezika. Ali, kao što su Francuzi od francuskog jezika koji se govori u Parizu stvorili književni francuski, tako i Turci treba da govorni istanbulski turski pretvore u opšti nacionalni jezik koji se sa lakoćom razume svuda gde žive Turci (Seyfettin, 1989: 117-121).

Pišući o pozajmljenicama iz arapskog i persijskog jezika, Omer Sejfetin je takođe pokazivao realističnost bez insistiranja na njihovom potpunom odbacivanju. Za razliku od kasnijih jezičkih purista u Republici Turskoj, koji su bili za uklanjanje svih pozajmljenica, Sejfetin je smatrao da se mogu i moraju zadržati sve one složenice koje su ušle u govorni jezik i postale uobičajene i koje su time postale deo

⁹ Reč je o pesnicima epohe Servet-i Fünun (1896-1901) koji su negovali „dvorski“ jezik u poeziji i pisali za probranu elitu. Opširnije u (Marinković 2017: 63-74).

turskog jezika (na primer, fevkalâde), a da se sve druge konstrukcije moraju odbaciti. Baš kao što su žene na Zapadu odbacile korsete koji su ih stezali, tako je, po Sejfetinovu mišljenju, trebalo uz malo napora osloboditi književni turski jezik vekovnih stega nametnutih tuđim jezicima (Seyfettin, 1989: 26). Bio je, takođe, protiv nepotrebnih arapskih i persijskih pluralnih nastavaka i predlagao je njihovu zamenu turskim (umesto *ihimalât* – *ihimaller*, umesto *memurîn* – *memurlar* itd.) Takođe je bio protiv zadržavanja stranih sufikasa osim onih koji su se odomaćili u svakodnevnom govoru.

U kojoj meri je Omer Sejfetin duboko pronicao u prirodu turskog jezika i sa koliko je opreza predlagao jezičku reformu, vidno je iz primera koje je navodio kao razlike u značenjima istih reči u turskom i u arapskom jeziku, što ide u prilog tezi da se ne mogu dekretom odbaciti sve reči samo zato što su strane. Na primer, reč *mektep* na turskom ima značenje „škola“, na arapskom „mesto za pisanje“, ili *tesrir* na turskom znači „obradovati“, na arapskom „ući u vodu do pojasa“; reč *sadâ* na turskom znači „glas“, a na arapskom „odjek“ itd. Jezici, pa tako i turski jezik, imaju svoju realnost koju je Sejfetin uvažavao tvrdeći da „značenje reči koje su ušle u turski jezik nije u arapskim i persijskim rečnicima, već u jezičkoj svesti Turaka“ (Seyfettin, 1989: 110-111).

Omer Sejfetin je upozoravao da rad na pojednostavljenju jezika iziskuje veliki trud, ali da su nacije i nacionalni jezici nastali samopregorom nekih neumornih ljudi, kao kod Mađara, Bugara, Grka, Srba, Nemaca, Arapa kod kojih su nacionalni jezici stvoreni svesnim akcijama na čišćenju i standardizaciji jezika (Seyfettin, 1989: 112).

Za ovog turskog pisca očuvanje nacionalne tradicije je bilo veoma važno. Tradicija je u osnovi jezika, morala, prava, pa čak i religije, pisao je (Seyfettin 1989: 70). Zato je upozoravao da reforme, hvatanje koraka sa savremenim svetom, evropeizacija ne znače potiranje tradicije i prihvatanje celokupne strane materijalne i duhovne kulture. Naprotiv! Naveo je u čemu se razlikuju Japanci od Turaka. Po njegovim rečima, Japanci su od Zapada preuzeli samo prirodne nauke, prihvatili njihov metod i tehniku, dok su ostali verni svom nacionalnom jeziku, naciji, svim običajima, tradiciji i vrednostima sveta kome pripadaju. Za razliku od njih, turska omladina je našla da je njen maternji jezik, turski jezik, prost i porekla sve običaje, tradiciju i vrednosti svoje nacije. Ona od Zapada nije uzela metod i tehniku, nego vrednosti i ideale, što je duboko pogrešno jer se „od stranaca preuzima samo materijalna, ali ne i duhovna civilizacija“ (Seyfettin, 1989: 72-73).

6. Zaključak

Omer Sejfetin jedan je od turskih pisaca koji se posebno bavio pitanjem turske jezičke reforme i to znatno ranije nego što je ona došla na red kao prvorazredni državni projekat iniciran 1932. godine. Bio je pionir moderne turske pripovetke i istaknuti stvaralac epohe Nacionalne književnosti (1911-1923) koja je bila prethodnica nove književnosti republikanskog doba. Temelji postavljeni u to vreme omogućili su turskom jeziku i književnosti povratak izvornim korenima i zdravu osnovu za autentičnost i dalji razvoj.

Pišući o turskom jeziku, Omer Sejfetin je demonstrirao ljubav prema svojoj naciji i brigu za njen opstanak. Iskustva koja je stekao u kontaktima sa balkanskim narodima učvrstila su ga u uverenju da je jezik biće nacije i da je nacija zajednica jezika. Njegovi lucidno i duhovito napisani tekstovi u kojima je iznosio svoja gledišta i neretko polemisa sa pojedinim književnim veličinama otkrivaju mladog i ambicioznog pisca koji je jasno video put kojim turska nacija treba da krene. Kao što je verovao da književnost nije ništa drugo do život, tako je bio ubeđen da književni jezik treba da bude onaj jezik koji živi, kojim se govori, kojeg svi razumeju.

U shvatanju jezičke reforme Omer Sejfetin nije bio isključiv niti pobornik apsolutnog jezičkog purizma. Pod uticajem Zije Gokalpa, turskog sociologa i mislioca, zauzeo je realističan stav, svestan činjenice da su pozajmljene reči i konstrukcije iz arapskog i persijskog jezika vekovima prisutne i da su ušle i u govorni turski jezik.

Omer Sejfetin nije otpočeo samo borbu za uspostavljanje čistog turskog jezika. Njegova misija bila je borba za novog čoveka, novo viđenje sveta, novu tursku naciju. Kada su uz svesrdnu državnu podršku otpočeli pokret jezičkog purizma u Turskoj 1932. godine i konačna standardizacija turskog književnog jezika, postojala je čvrsta osnova koju je napravio upravo Omer Sejfetin.

Literatura

- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp.
- Aykut, K. (2017). *Turski folklor*. Lapovo: Kolor Pres.
- Екмечић, М. (1995). Улога ислама у социјалном и политичком развоју Балкана. У С. Терзић (ур.), *Ислам, Балкан и Велике Силе (XIV-XX век)*. стр. 15-53. Београд: Историјски институт САНУ.

- Halman, T. H. et al. (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. İstanbul: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kabaklı, A. (1969). *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Marinković, M. (2012). *Stara turska književnost*. Beograd: Filološki fakultet.
- Маринковић, М. (2013). Омер Сејфетин и Балкан. У А. Раствојић (прир.) *Први балкански рат 1912/1913. године: друштвени и цивилизацијски смисао (поводом стогодишњице ослобођења Старе Србије и Македоније 1912)*. (1. књига, стр. 451-461). Ниш: Филозофски факултет.
- Marinković, M. (2017). *Nova turska književnost*. Beograd: Filološki fakultet.
- Sazyek, H. (2012). Türk Edebiyatının İlk Avangart Hareketi: "Yeni Lisan". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Br. 24, str. 113-136). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Şengül, A. (s.a.) *Ömer Seyfettin'de Milli Kimlik*. Preuzeto sa: <http://sbd.aku.edu.tr/III1/1.pdf>.
- Seyfettin, Ö. (1989). *Dil Konusunda Yazılar* (ed. Uyguner, M.). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Seyfettin, Ö. (2011). *Balkan Harbi Hatıraları*,(ed. Yıldırım, T.). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Shaw, S.J. (1977). *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ортајли, И. (2004). *Најдужи век империје*. Београд: Српска књижевна задруга.

Mirjana O. Marinković

University of Belgrade

Faculty of Philology

Summary

THE CONTRIBUTION OF ÖMER SEYFETTİN TO THE STANDARDIZATION OF THE TURKISH LANGUAGE

The paper explores the views of Turkish writer Ömer Seyfettin (1884-1920) on the standardization of the Turkish language, which was of the highest national and cultural significance for the Turkish nation at the beginning of the 20th century. Ömer Seyfettin is one of the founders of the Turkish short story, a prominent representative of the National literature era (1911-1923), a fighter for the "new language", ie. the Turkish language cleansed of Arabic and Persian constructions and words and basically spoken and comprehensible to all. Ömer Seyfettin takes a prominent place as a story teller who selected the topics, messages and, above all, the simple Turkish language to awaken Turkish national consciousness, pointed to moral values and sought to affirm national ideals. In addition to his stories, a very important part of his work is composed of numerous essays and newspaper articles devoted to language issues. Despite his young age, Ömer Seyfettin demonstrates great erudition and language competence that, with a convincing and flowing style, make his articles an interesting and inspiring source for exploring the roads and paths of a recent history of the Turkish language. Deeply aware that "every nation lives in its own language," Ömer Seyfettin argued the fundamental language reform, the rejection of an elite, reputed and unnatural so-called " Ottoman Turkish language and the establishment of Istanbul's Turkish language as a standard that is understandable to the entire Turkish world from Bosphorus to China.

Keywords: Ömer Seyfettin, the standardization of the Turkish language, national consciousness, language purism.